Betreft: Bijlage brief 'stand van zaken & vervolg Ketenakkoord Fosfaatkringloop'

Datum: Den Haag, 15 juni 2015

Inhoudsopgave

Royal Cosun 2
Unie van Waterschappen 3
WASTE 3
Darling Ingredients International 7
SNB 8
HVC 8
ICL Fertilizers 9
Wageningen Universiteit en Researchcentrum 10
Deltares 11
NMI 12
Tauw 13

Royal Cosun	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Bouwen van twee nieuwe biomassa vergistinginstallaties voor de productie van groen gas in Dinteloord en Groningen, waarvan het digestaat wordt opgewerkt tot meststof/bodemverbeteraar die wordt ingezet in beperkte straal rond installaties 2. Participeren in veldonderzoek naar biobased kunstmestvervangers in bietenteelt en gebruik van struviet als kunstmestvervanger in akkerbouw en daarbuiten 3. Informeren en aanmoedigen Nederlandse akkerbouwer voordelen van secundaire meststoffen
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Bij beide suikerfabrieken is een biomassa vergistinginstallatie gebouwd. Onlangs is de mijlpaal bereikt van de productie van 50 miljoen m3 biogas van aardgaskwaliteit. Het digestaat uit beide installaties wordt voor 100% als meststof voor de landbouw ingezet in de nabijheid van de productielocaties. 2. In samenwerking met WUR is onderzoek uitgevoerd naar de bemestende waarde van het digestaat. Tevens is een fytosanitaire risico-evaluatie uitgevoerd. 3. In het teelt adviesprogramma voor suikerbieten (Unitip) worden akkerbouwers geïnformeerd over de effecten van gebruik van organische meststoffen versus kunstmeststoffen op het gebied van energiegebruik in de teelt en de organische stof in de bodem. Het digestaat wordt door professionele partijen aan de landbouw aangeboden.

Unie van Waterschappen	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Realiseren van drie tot vijf grootschalige terugwinlocaties voor fosfaat uit rioolslib, uiterlijk 2015 2. Opstellen van Routekaart 2030 waarin wordt beschreven hoe de watersector de fosfaatkringloop verder kan sluiten en welke concrete stappen daarin kunnen worden gezet, uiterlijk 2012 3. Zoeken naar synergievoordelen van gezamenlijke fosfaatterugwinning LTO en Unie van Waterschappen
Bereikt t.o.v. afspraken	Waterschappen hebben onder de noemer van de Grondstoffenfabriek 5 terugwinlocaties voor fosfaat uit rioolwater(slib) gerealiseerd, en zullen komend jaar nog 9 andere in bedrijf nemen. Zo wordt op dit moment al 360 ton P per jaar teruggewonnen en zal dit met de bijkomende locaties meer dan 1100 ton P bedragen.

WASTE	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Koppelen van fosfaatschaarste aan gerelateerde onderwerpen van de milieuorganisaties 2. Bevorderen van samenwerking tussen Nederlandse initiatieven t.b.v. de aanpak van fosfaatschaarste in ontwikkelingslanden 3. Toegankelijk maken van Nederlandse expertise over duurzaam fosfaatbeheer in ontwikkelingslanden en vice versa 4. Opzetten van gemeenschappelijke projecten van Nederlandse partijen en partijen in ontwikkelingslanden 5. Bijdragen aan verdere beleidsontwikkeling rond fosfaatschaarste binnen de FAO en mobiliseren van IFAD fondsen voor initiatieven t.b.v. duurzaam fosfaatbeheer 6. Ondersteunen en initiëren van toegepast onderzoek t.b.v. fosfaat management 7. Inbedding van duurzame aanpak t.b.v. nutriënten kringloopsluiting in het ontwerp en uitvoering van sanitatieprojecten
Bereikt t.o.v. afspraken	Gerealiseerde/lopende internationale projecten: *Ethiopië*: Resource Oriented Sanitation Services in Adama (ROSSA) Sanitation Window (SAWI): pilot project voor het installeren, monitoren en evalueren van 30 biogas-sanitatiesystemen bij melkveehouders in India. Een samenwerking tussen WASTE, SimGas (een Nederlands ontwerp- en productiebedrijf van innovatieve biogas systemen) en FINISH Services Management Company Ltd (een Indiaans bedrijf in "sanitation support services"). *Zambia*: Het SPA project in Zambia, waarbij naar de mogelijkheden van struviet terugwinning uit urine wordt gekeken en de economische haalbaarheid van toepassing van struviet als meststof voor de landbouw. Voor de technologie voor struviet terugwinning zijn/worden Nederlandse bedrijven benaderd zoals Susteq / Bleutec. *Kenia*: Sanitation Window (SAWI): pilot project voor het installeren, monitoren en evalueren van 3 biogas-sanitatiesystemen bij scholen in Kenia en het ontwikkelen van een business case en implementatieplan voor opschalen. The Waste to Food (W2F) initiative (also called FACE (Food, Agriculture, and the Circular Economy)), with as a spin-off the Ghana GWW2 proposal: Decentralised Business Model for Sanitation, Bio-

fertiliser and Energy in Ghana. Partners: Ashaiman Municipality, Safi Sana Ghana Ltd, Hasal Babs Enterprise, Royal HaskoningDHV, Wereld Waternet, International Fertiliser Development Centre, Waste Foundation.

Onderzoek geïnitieerd en ondersteund:

- UNESCO-IHE | By Grover Hector Mamani Casilla | Sludge Treatment Wetland (STW) as a Post-Treatment for Toilet-Linked Biogas Plant (Pathri Village, Valsad, Gujarat)
- UNESCO-IHE | By Apurva Sahu | Enhanced pathogen die-off in slurry from household size toilet linked anaerobic digester (India)
- Field test and lab research on Flexigester, Worm Toilet and Terra Preta treatment technologies in Malawi, with the purpose to investigate the re-use possibilities of the waste as a fertilizer.
- ROSSA project: MoU signed with Adama Science and Technology University (ASTU), involved to conduct the laboratory analysis. The laboratory services are arranged for by testing Ecoli and other microorganisms (Ethiopia).
- Market research done within ROSSA: This study investigates the acceptance of and demand for human excreta-based fertilizers in and around Adama, Ethiopia – specifically for four different product types: urine, struvite, compost and biosolids (and biogas).
- Research done on if composting is economically interesting as a strategy for phosphate recovery for the cacao industry in Ghana.

Twence	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Ontwikkelen van producten uit mestverwerking die voldoen aan de eisen van de afnemers en leiden tot valorisatie van mest 2. Langlopende afspraken maken met afnemers van producten en waar mogelijk door te starten met niche markten met hoge toegevoegde waarde 3. Voorbereiden van de opzet van de mestverwerkingketen in het Oosten van Nederland 4. Starten met bouw van installaties voor vergisting en bewerking van mest met het oogmerk om in 2015 één miljoen ton mest en in 2020 vijf miljoen ton mest te verwerken in het Oosten van Nederland
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Twence heeft onderzoeksbudget ingezet en na uitgebreid onderzoek naar de technische mogelijkheden voor mestverwerking en analyse en ontwikkeling van afzetmogelijkheden voor producten uit de mestverwerking op hoofdlijnen een technisch concept opgesteld om de komende jaren meststoffen (mineralenconcentraat en mestkorrels) en biogas te produceren uit mest middels mono-mestverwerking met de mogelijkheid om op termijn meer hoogwaardige producten uit de mineralen, de organische stoffen en het biogas te ontwikkelen. Twence zal investeren in dit technisch concept als leveranciers de verwachte technische mogelijkheden garanderen en de vergunningen voor de betreffende installaties zijn afgegeven. 2. Op basis van de analyse van de afzetmogelijkheden worden er inmiddels contacten gelegd om (langjarig) afspraken te maken voor afzet van meststoffen in omringende landen en wordt bezien welke nieuwe technieken voldoende ontwikkeld zijn om de geïdentificeerde niche markten van de gevraagde producten te voorzien. 3. Er is de afgelopen jaren een uitgebreid netwerk van bedrijven en organisaties ontstaan, die samen met Twence een rol willen vervullen in de mestverwerkingsketen in Oost-Nederland. Het gaat onder meer om aanbod van mest, de afzet van producten als meststoffen en groen gas, de logistieke ondersteuning en de ontwikkeling en levering van installaties. Het Bio-Energiecluster Oost-Nederland (BEON) dat wordt ondersteund door de Provincie Overijssel is van toegevoegde waarde geweest bij de ontwikkeling van dit netwerk. Recent hebben de provincies Gelderland en Overijssel een intensivering van beleid ingezet om via BIC-ON (Bioeconomy Innovation Cluster Oost Nederland) o.a. de ontwikkeling van de mestverwerkingsketen in Oost-Nederland verder te bevorderen. Twence ziet dit als een welkome ondersteuning van haar pioniersrol in het Oosten van het land om de ambities waar te kunnen maken. 4. Het ontwikkelen van een toekomstbestendige verwerkingsstructuur voor mest heeft vanwege de technische complexiteit, het ontbreken van een volwassen markt voor afzet van meststoffenproducten, de benodigde tijd voor het opbouwen van samenwerking met partners en het bepekt aantal beschikbare geschikte locaties in samenhang met de complexe vergunningprocedures en het benodigde draagvlak in de omgeving meer tijd gevraagd dan verwacht. Intensivering van de ondersteuning vanuit de (Rijks)overheid op met name dit laatste gebied wordt van groot belang geacht voor verdere uitrol van de mestverwerkingsstructuur. Twence heeft momenteel voor een eigen locatie een vergunningsprocedure opgestart voor de realisatie vanaf 2016 van een installatie voor verwerking van 250.000 ton mest per jaar. Andere initiatieven in het Oosten van het land ondervinden vertraging door beroepsprocedures en het ontbreken van voldoende financieringsmogelijkheden.

Darling Ingredients International	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Onderzoeken van haalbaarheid voor de realisatie van een installatie voor de productie van biofosfaat uit dierlijke mest, uiterlijk 2011. Wanneer de uitkomsten van de haalbaarheidsstudie positief zijn kan de biofosfaatinstallatie medio 2013 operationeel zijn. 2. Dierlijke mest lokaal afnemen en energieproductie lokaal afzetten 3. Bijdragen aan nationale kennisontwikkeling voor grootschalige en innovatieve verwerking van dierlijke mest door te fungeren als demonstratieproject voor (door)ontwikkeling van andere mestverwerkingsinitiatieven
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Op 6 oktober 2014 is de Ecoson Biofosfaat installatie geopend door Staatssecretaris Dijksma. Deze installatie verwerkt 100.000 ton varkensdrijfmest per jaar, waarbij uit dierlijke mest groen gas en organische, fosfaathoudende mestkorrels worden geproduceerd. Deze mestkorrels zijn geschikt voor export en vinden voornamelijk afzet in de wijnbouwgebieden van Noord-Frankrijk. Hiermee voldoet Ecoson Biofosfaat aan de gestelde eisen voor de wettelijke verwerkingsplicht van dierlijke mest. 2. De dierlijke mest, die wordt verwerkt bij Ecoson Biofosfaat, is op basis van langjarige leveringscontracten afkomstig van veehouders in een straal van 20 km rond het bedrijf. Het geproduceerde groene (hernieuwbare) gas wordt geleverd aan het lokale gasnetwerk (Endinet) van Eindhoven. 3. Ecoson stelt haar kennis en ervaring met deze nieuwe installatie alsmede de aanvoer van mest en de afzet van het eindproduct beschikbaar voor derden. Hiertoe participeert Ecoson proactief in diverse nationale en internationale samenwerkingsverbanden rond mestverwerking. Hiermee beoogt Ecoson bij te dragen aan de totstandkoming van andere mestverwerkingsinitiatieven.

SNB	
Afspraken in Ketenakkoord	1. 100% van de verbrandingsas inzetten voor de terugwinning van fosfaat, uiterlijk 2015. Dit is op landelijk niveau goed voor 20% van al het fosfaat dat in het rioolwater terecht komt.
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Op 19 februari 2015 is een overeenkomst gesloten tussen SNB en EcoPhos (België) om de gehele productie as uit de mono-slibverbrandingsinstallatie van SNB in Moerdijk (circa 36.000 ton as per jaar) in te zetten als grondstof bij de productie van diverse fosfaatproducten ten behoeve van de kunstmestproductie. Hiermee wordt op jaarbasis circa 4.000 ton P teruggewonnen en opnieuw in de keten gebracht. SNB verwerkt ongeveer 30% van het Nederlands zuiveringsslib en kan op deze manier bijna 100% van het in het slib aanwezige fosfaat terugwinnen. De fabriek van EcoPhos zit in de fase van vergunningaanvraag en het is de verwachting dat de fabriek begin 2017 operationeel is. Dit project is een samenwerkingsproject waarbij ook HVC een soortgelijke overeenkomt met EcoPhos heeft gesloten. Door deze samenwerking wordt ongeveer 50% van het in Nederland beschikbare zuiveringsslib ingezet voor deze terugwinroute.

HVC	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Terugwinnen van 85% van het aanwezige fosfaat in de verbrandingsassen
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Op 19 februari 2015 is een overeenkomst gesloten tussen SNB en EcoPhos (België) om de gehele productie as uit de mono-slibverbrandingsinstallatie van SNB in Moerdijk (circa 36.000 ton as per jaar) in te zetten als grondstof bij de productie van diverse fosfaatproducten ten behoeve van de kunstmestproductie. Hiermee wordt op jaarbasis circa 4.000 ton P teruggewonnen en opnieuw in de keten gebracht. SNB verwerkt ongeveer 30% van het Nederlands zuiveringsslib en kan op deze manier bijna 100% van het in het slib aanwezige fosfaat terugwinnen. De fabriek van EcoPhos zit in de fase van vergunningaanvraag en het is de verwachting dat de fabriek begin 2017 operationeel is. Dit project is een samenwerkingsproject waarbij ook HVC een soortgelijke overeenkomt met EcoPhos heeft gesloten. Door deze samenwerking wordt ongeveer 50% van het in Nederland beschikbare zuiveringsslib ingezet voor deze terugwinroute.

ICL Fertilizers	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Bouwen van een installatie waarmee 15.000 ton secundair fosfaat kan worden ingezet en in de toekomst kan worden uitgebreid naar 150.000 ton fosfaat 2. Kunstmestproductie voor 15% baseren op secundair fosfaat in 2015, en voor 100% in 2025 3. Uitvoeren van proefnemingen om de toepasbaarheid van secundair fosfaat te vergroten
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Proeven gedaan op pilot schaal en op fabrieksschaal met struviet van diverse herkomst, beendermeel van diverse herkomst, zuiveringsslib-assen, hout-as. 2. Vergunningsaanvraag ingediend voor verwerking in Duitse locatie van ICL Fertilzers, 3. Een aantal technische problemen ondervonden die in het ontwerp van de grote (Euro 2 mln) investering vermeden dienen te worden. 4. Engineering van de nieuwe installatie gereed gemaakt en budget samengesteld. 5. Goedkeuringsprocedure op gang gebracht binnen het bedrijf. 6. Subsidieaanvraag bij EU ingediend (LIFE), nog geen uitsluitsel over afloop 7. In andere initiatieven buiten kunstmesttoepassingen geparticipeerd.

Wageningen Universiteit en Researchcentrum	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Bijdragen aan de versnelling van technologieontwikkeling op het terrein van de verwerking van fosfaatreststromen tot nuttige producten, door hier via onderzoeksprogramma's en inzet van AIO's vorm aan te geven 2. Kennis op het gebied van 'plant, animal, agrofood technology, environmental and social economical sciences' delen met ketenpartijen 3. Kennis verspreiden door netwerkvorming met kennisinstellingen in landen waar fosfaatschaarste heerst
Bereikt t.o.v. afspraken	1. Grootschalige pilot voor de verwerking van 40.000 ton tot maximaal 150.000 ton varkensmest wordt in samenwerking met het landbouwbedrijfsleven momenteel gebouwd en gemonitord door Wageningen UR . Samenwerking met Waterschappen om tot verwaarding van reststromen te komen. Verschillen AIO's werken op het gebied van de Fosfaatschaarste problematiek en het verhogen van de fosfaatefficiëntie. 2. Ontwikkeling van een nieuwe toedieningsmethode voor dierlijke mest waarmee de vooralsnog gebruikelijke toediening van fosfaatkunstmest bij de teelt van maïs, niet langer nodig is; dit alternatief is via de LTO Commissie Bemesting Grasland en Voedergewassen vervolgens breed gecommuniceerd; adoptie wordt bevorderd door een recent verbod op het gebruik van fosfaatkunstmest op intensieve melkveebedrijven. Een belangrijke bijdrage is verder geleverd door de commissie van Deskundigen Meststoffenwet in het kader van opnamen van herwonnen fosfaten in de meststoffenwet. 3. Betrokkenheid bij een breed internationale samenwerkingsverband op het gebied van de P recycling mogelijkheden (Biorefine cluster, diverse Europese projecten, ESPP). 4. 3&4: Afgelopen jaren zijn tientallen presentaties gegeven en is er aan bijeenkomsten op het gebied van kennisuitwisseling deelgenomen. Binnen Wageningen UR is er volop aandacht voor Biobased / Circular Economy en staat fosfaat breed in de belangstelling. Het fosfaat in mest en slib zijn de belangrijkste P-stromen en zullen ook de komende jaren volop aandacht krijgen op het gebied van hergebruik in de voedselketen.

Deltares	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Ondersteunen van AIO-projecten over de fosfaatkringloop in het watersysteem en innovatieve maatregelen om fosfaat uit het watersysteem te verwijderen en terug te winnen 2. Gefinancierd krijgen van een onderzoeksprogramma rondom fosfaat, bij bijvoorbeeld STW 3. Ondersteunen van Rijksoverheid en Unie van Waterschappen in zoeken van optimale oplossingen voor waterbeheer en terugwinnen van fosfaat
Bereikt t.o.v. afspraken	1. AIO project in uitvoering door drs. Bas van der Grift, Deltares: "Hydrological and biogeochemical controls on phosphate retention in streams and ditches in the Rhine-Meuse delta system" Promotoren: Prof. dr. Jasper Griffioen en Prof. dr. Martin Wassen, Universiteit Utrecht. 2. Onderzoekproject "P-TRAP": Non-point Phosphorus Input to Surface Waters – New Concepts in Removal, Recycling and Management" ingediend bij EU (Marie-Curie), samen met groot aantal Nederlandse en Europese partijen. 3. Diverse onderzoek- en adviesprojecten voor het ministerie van Infrastructuur en Milieu op het gebied van nutriënten: toestand en trends en maatregelen. Diverse projecten voor waterbeheerders over drainage en inrichting van het watersysteem in relatie tot nutriënten, en verwijdering van nitraat en fosfaat uit het bodem/watersysteem. Bijvoorbeeld: Deltares heeft samen met Arcadis en Alterra veldproeven en vergelijkend literatuuronderzoek in opdracht van Hoogheemraadschap voor Rijnland afgerond naar robuuste filtersystemen voor fosfaatfluxen uit de landbouwgrond naar oppervlaktewater in de bollenstreek; Deltares heeft Waternet ondersteund bij het ontwikkelen van eenvoudige fosfaatbindende methoden bij de Sloterplas en Loosdrechtse Plassen. Deltares onderzoekt samen met Nederlandse en Vlaamse partijen mogelijkheden om een project op te zetten rond P verwijdering en terugwinning uit drainwater.

NMI	
Afspraken in Ketenakkoord	1. Oprichten van expertisecentrum voor de toepassing van reststoffen of producten daaruit als meststof, met kennis over wet- en regelgeving over de toelating van reststoffen als meststof, landbouwkundige waarde van reststoffen als meststof, actuele en toekomstige marktontwikkelingen en inpassing van reststoffen als meststof binnen duurzame landbouwpraktijk 2. Kennis genereren over de landbouwkundige en milieukundige eigenschappen van diverse secundaire fosfaatmeststoffen 3. Bijdragen aan het verhogen van bewustwording bij potentiële producenten en gebruikers van secundaire fosfaatmeststoffen 4. Identificeren en benoemen van knelpunten in de huidige wet- en regelgeving
Bereikt t.o.v. afspraken	1. NMI fungeert voor bedrijfsleven en overheden als expertisecentrum rond rest- en meststoffen. NMI is aanspreekpunt voor vragen rond de meststoffenwetgeving in Nederland en in Europees verband. Daarnaast zijn er voor meerdere partijen binnen en buiten het Nutriënten Platform studies uitgevoerd naar de mogelijkheden voor toepassing van reststoffen en secundaire grondstoffen als meststof. Voor het Ministerie van EZ en enkele grootschalige mestverwerkingsinitiatieven (o.a. Essent) zijn verkennende studies uitgevoerd naar marktperspectieven voor export van dierlijke mestproducten. Voor het Landbouwbureau in Berlijn is een adviesstudie verricht naar wet- en regelgeving rond export van dierlijke mest naar Duitsland. 2. Onderzoek uitgevoerd voor de waterschappen (STOWA) naar marktperspectief en de landbouwkundige en milieukundige karakterisatie van struviet gewonnen in RWZI's. Voor Productschap Akkerbouw is de inzetbaarheid van producten uit mest in de Nederlandse akkerbouw verkend. Onderzoek naar bewerking van meststoffen om bemestende waarde te verhogen en verliezen te beperken. 3. Binnen regionale en Europese praktijknetwerken wordt de toepassing van reststoffen in de landbouw onderzocht en gestimuleerd. Voor de eindgebruikers in de akkerbouw is een Praktijktool Regionale Kringloopsluiting ontwikkeld waarmee de inzet van regionale reststoffen als meststof kan worden geoptimaliseerd. Onderzoek naar betere karakterisering van bodem-P heeft een aangepast P-bemestingsadvies opgeleverd waardoor P-meststoffen gerichter ingezet kunnen worden. 4. Vanuit de commissie Deskundigen Meststoffenwet is een belangrijke bijdrage geleverd aan het opnemen van herwonnen fosfaten (struviet) in de meststoffenwet. Voor verschillende ketenpartijen is geadviseerd op welke wijze herwonnen producten opgenomen kunnen worden binnen de meststoffenwet.

Tauw	
Afspraken in Ketenakkoord	Tauw ontwikkelt kennis en innovatieve kosteneffectieve oplossingen die een duurzaam gebruik van water-, bodem- en ecosystemen mogelijk maken. Hierbij horen onder andere innovaties en kennisontwikkeling om fosfor uit water en slib te verwijderen en te hergebruiken. Tauw heeft de ambitie om zijn expertise verder uit te bouwen en zich verder te ontwikkelen in kennis en contacten die meewerken aan het sluiten van de fosforkringloop.
Bereikt t.o.v. afspraken	De volgende projecten komen voort uit de inspanningen van Tauw om een bijdrage te leveren aan het ketenakkoord fosforkringloop: 1. Begeleiden pilot testen fosfor terugwinning NuReSys rwzi Amsterdam-West (NuReSys, 2012); 2. Opstellen Fosforkansenkaart voor de Metropool Amsterdam: Op een GIS kaart vraag en aanbod weergeven van de geïnventariseerde bedrijven (gemeente Amsterdam, 2013); 3. Aspectenstudie fosfor precipitatie in het digestaat van de energie-fabriek rwzi Walcheren met magnesium. De fosfor in het slib komt uiteindelijk via de as van SNB en Ecophos terug in de fosfor kringloop (ws Scheldestromen, 2014); 4. Studie naar de monetaire waarde van duurzaamheid voor de slib-eindverwerking Noord-Oost Nederland met betrekking tot duurzame energie, CO2 én fosfor (Slibwerkgroep NO NL, 2015). 5. Studies naar de duurzame droging van zuiveringsslib met nieuwe kansen om fosfor terug te winnen uit de mono eindverwerking van gedroogd zuiveringsslib (STOWA, Attero, 2013-2015) 6. Studie naar de carbonisatie van zuiveringsslib met het Pyreg proces. Hieruit ontstaat een gehygiëniseerde meststof met meer dan 10 % P. Deze kan op diverse plaatsen in EU gebruikt worden (STOWA 2015). 7. Nieuwe Sanitatie Blankenham, technisch financiële uitwerking m.b.t. alternatieven voor het drukriool met specifieke aandacht voor kringloopsluiting van fosfor en andere stoffen (gemeenten Steenwijkerland en waterschap R&W, 2015) 8. Nieuwe Sanitatie alternatieven recreatieterreinen buitengebied met specifieke aandacht voor kringloopsluiting van fosfor en andere stoffen (gemeenten Ede en Barneveld en waterschap Vallei en Veluwe, 2015)